

PRIJENOS SJEDIŠTA ĐAKOVAČKE I SRIJEMSKJE BISKUPIJE IZ ĐAKOVA U OSIJEK¹

Marin Srakić

Ponizna izjava!

Dolje potpisanog zastupnika Stolnog Kaptola Crkve bosanske odnosno đakovačke i srijemske, kanonski sjedinjenje.²

¹ Mnogi pitaju, zašto se sjedište đakovačke i srijemske biskupije zajedno sa središnjim ustanovama, stolnim kaptolom i bogoslovnim sjemeništem, nalazi u Đakovu, a ne u Osijeku. Odgovor daje povijest: hrvatski herceg Koloman (brat hrvatsko-ugarskog kralja Bele IV) poklonio je bosanskom biskupu Đakovo i njegovu okolicu te predjele na Usori i Soli u Bosni. Zbog teških prilika u Bosni bosanski biskup je napustio svoje sjedište u Vrhbosni (kraj Sarajeva), nastanio se u Đakovu, te sagradio katedralu, biskupski dvor i kaptol. Bilo je pokušaja da se sjedište premjesti u Osijek. Postoji usmena predaja da je i biskup Josip Juraj Strossmayer, Osječanin, htio to učiniti, ali da mu osječko gradsko poglavarstvo nije odobrilo prikladnu lokaciju, no nema pisanih izvještaja o tome. Najozbiljniji prijedlog da se to ostvari upravili su članovi đakovačkog i srijemskog stolnog kaptola u Đakovu za vrijeme sedisvakancije. U dijecezanskom arhivu čuva se prijepis izjave u kojoj se traži da se biskupska stolica zajedno s kaptolom i sjemeništem, te katedralom premjeste u Osijek, (vidi: *Dijecezanski arhiv Đakovo, Arhiv Stolnog Kaptola*, od 23. lipnja 1805; usp. *Zapisnici sjednica 1780-1806*, od 28. 01. 1806, str. 336.). Ovdje dajemo prijevod toga dokumenta uz komentar.

² Biskupija đakovačka i srijemska, druga biskupija po veličini u Hrvatskoj, koja se proteže od Slavenskog Broda do Zemuna i Novog Beograda, nastala je sjedinjenjem dviju malih biskupija, bosanske ili đakovačke i srijemske. Biskupija nastala od dviju sjedinjenih "aeque principaliter", tj. jednakopravno, rekli bismo "personalnom unijom", imala je jedan stolni kaptol. U to vrijeme članovi stolnoga kaptola su: *dr. Stjepan Opoevčanin*, veliki prepošt, *Ivan Wittman*, lektor i u to vrijeme kapitularni vikar, *Nikola Abramčiković*, kantor, *dr. Stanislav Sokolić*, kustos, *dr. Đuro Sertić*, stariji kanonik, *Josip Berešević*, kanonik. - U ime kaptola dokument je potpisao dr. Đuro Sertić, kanonik. Njemu je Kaptol izdao upute s obzirom na pojedine točke, donesene na sjednici 4.

Da bi se mogla ostvariti Milostiva Kraljevska nakana o prijenosu sjedišta i biskupske stolice sa Stolnim kaptolom iz Đakova u Osijek,³ i da bi se ujedno uz biskupsku stolicu podiglo sjemenište mladeg klera i umirovljenih svećenika-dušobrižnika,⁴ dolje potpisani u ime svojega Stolnog kaptola koji, dok je biskupska stolica nepopunjena,⁵ mora voditi brigu i o biskupskom sjedištu, prema tome i o svojim budućim biskupima, kao i o očuvanju njihovih prava, ponizno iznosi sljedeće potrebe Slavnoj Kraljevskoj Komisiji,⁶ a to su:

1. Katedrala

Prvo. Doduše, ovdje u osječkoj Tvrđi postoji župna crkva dosta elegantne (privlačne) konstrukcije:⁷ no njezino je svetište toliko kratko da ne može primiti ni asistenciju potrebnu za pontifikalnu misu, a još je manje dovoljno za kanonička sjedišta koja bi trebalo tamo smjestiti.

Stoga dolje potpisani ponizno moli da se ona produži bar za tri hvata, ali da se sačuva simetrija.

lipnja 1806. (vidi: *Dijecezanski arhiv Đakovo, Arhiv Stolnog kaptola D-148/1806*).

³ Stolni je kaptol iznio svoj prijedlog na osnovi kraljevskog dopisa od 23. listopada 1805. br. 28443/29106, iz kojega se vjerojatno moglo naslutiti da se i u Beču razmišljalo o premještanju sjedišta biskupije u Osijek.

⁴ U to je vrijeme bio običaj da umirovljeni svećenici stanuju u jednom dijelu ili katu sjemenišne zgrade, i to zbog praktičnog razloga (kućanstvo, podvorba).

⁵ Kanonici đakovačkoga stolnog kaptola podnijeli su svoj svoj zahtjev tek nakon smrti biskupa bosanskog ili đakovačkog i srijemskog *dr. Matije Krtice*, koji je umro 31. svibnja 1805. Biskup Krtica već je bio započeo graditi Bogoslovno sjemenište sa zapadne strane biskupskog grada, a, prema sudu kanonika, zgrada je bila premala, tamna, a prostor oko nje tijesan. Stoga su predlagali drugo rješenje, da se Bogoslovno sjemenište smjesti u đakovački franjevački samostan, a franjevci premjeste u svoj oduzeti samostan u Brodu, što je poslije i učinjeno (usp. odgovor Stolnog kaptola od 2. svibnja 1805, u *Dijecezanski arhiv, Arhiv Stolnog Kaptola*, br. D-112/1805).

⁶ Članovi mješovite komisije bili su: *Antun Mandić*, naslovni biskup, kanonik zagrebački i prior Vranski (za mjesec dana postat će đakovačkim biskupom), *dr. Đuro Sertić*, kanonik đakovački, barun *Pehmler*, zapovjednik Tvrđe, *Finetti*, potpukovnik inženjera, *Ivan Matković*, fiškal i prefekt (usp. S. Sršan, *Osječki ljetopisi 1686-1945*, Osijek 1993, str. 125).

⁷ To je današnja župna crkva sv. Mihaela arkandela u Tvrđi. Ona bi doista bila premalena za katedralu, ali ni tadašnja đakovačka katedrala nije bila uglednija.

2. Biskupova rezidencija i njegove osobne potrebe

Drugo. Biskupu je potrebna veća rezidencija ne samo zbog njegova dostojanstva nego i zbog većeg broja i crkvenih i svjetovnih osoba - biskupska kancelarija - konzistorijalna dvorana - arhiv - biskupijska vijećnica - kao i (uredi za) biskupsko vlastelinstvo.⁸ A potrebna je i radi gostoljublja koje se traži od biskupa.

Ovdje u osječkoj Tvrđi postoje samo dvije kuće koje bi mogle poslužiti za biskupsku rezidenciju. Prva je od njih nekada prostrana kuća Vrhovnog zapovjednika u Slavoniji koja je sada pretvorena u vojarnu,⁹ a druga je kuća tzv. inženjerija u kojoj stanuje Poglavarstvo (Departman) ove Tvrđe.¹⁰

3. Kuće za potrebe kanonika Stolnog kaptola

Treće. Sada Kaptol ima šest kanonika, od kojih jedan, prema milostivoj odredbi mora obavljati službu župnika i zato bi se nastanio u sadašnjoj (postojećoj) župnoj kući.¹¹ A drugi, jednako tako prema milostivoj odredbi, mora biti rektor Sjemeništa za mladi kler. Zato preostaje da se doznače kuće za ostala četiri kanonika, i to najprije kaptolskim dignitarcima.¹² Ako bi se pak Kaptol povećao za još jedno kanoničko mjesto, morala bi se pronaći kuća i za toga kanonika.

Ako se franjevci iz sadašnje svoje rezidencije, koja je nekada bila isusovačka,¹³ premjeste na onu stranu svojega samostana koja se pruža nad svodom prema oružani,¹⁴ njihova sadašnja rezidencija mogla bi se lako preurediti za prepošta i lektora. Druge tri ili četiri kuće za tri kanonika i dva prebendara trebalo bi otkupiti od građana uz župni stan i nasuprot njemu.

⁸ U to vrijeme đakovačko vlastelinstvo imalo je oko 75000 jutara šuma, oranica, livada.

⁹ Danas zgrada medicinskog fakulteta i drugih ustanova na Trgu Presvetog Trojstva.

¹⁰ Nekad zgrada Zajednice općina, Kuhačeva 9.

¹¹ Današnji župni stan u Tvrđi, Trg Jurja Križanića 3.

¹² Dignitarci u Kaptolu bili su veliki prepošt i lektor.

¹³ Nakon dokinuća Isusovačkog reda i nakon dokinuća rada visokih škola osječkih franjevac, oni su morali preseliti u bivšu isusovačku rezidenciju (zgrada između župnog stana i župne crkve na Križanićevom trgu), a njihov je samostan pretvoren u vojarnu.

¹⁴ Franjevački samostan bila je zgrada u Bösendorferovoj ul. 2 (skladište Muzeja Slavonije).

Budući pak da Kaptol, kao što je općepoznato, slaba materijalnog stanja u ovoj sveopćoj oskudici jedva može sam sebe uzdržavati,¹⁵ preporučuje se ponizno Njegovu Milostivom Veličanstvu da to za njega kupi: inače je ponizno potpisani prisiljen izjaviti da ih Kaptol u ovome stanju od svojih dobara nikada neće moći kupiti.

Ako se spomenute građanske kuće kupe za stanovanje kanonika i prebendara, dolje potpisani ponizno moli, kad se, kao što treba, proglasi milostivo rješenje o uzdignuću ovoga grada u slobodni i kraljevski (grad),¹⁶ da se spomenute građanske kuće, kao i biskupska rezidencija i Sjemenište mlađeg klera i umirovljenike izuzme od jurisdikcije grada i od prinosa (podavanja), i da se u to milostivim kraljevskim rješenjem zajedno sa župnim stanom uključi i franjevački samostan.

4. Zgrada za Sjemenište mlađeg klera i umirovljenika

Četvrto. U cijeloj Tvrdi nema nijedne druge zgrade koja bi se mogla preurediti za Sjemenište, osim one koja je nekada služila za franjevački samostan, a danas je pretvorena u vojarnu.¹⁷ Ona je građena u četvorokut. Samo bi se u njoj mogli smjestiti i klerici i umirovljeni svećenici i profesori teologije. No na njoj su potrebni veliki popravci, ali bi se to moglo lako popraviti i urediti od one svote koja je od ostavštine pokojnog biskupa predana Kaptolu na neposredno raspolaganje.¹⁸

---

¹⁵ Đakovački Stolni kaptol uvijek se ubrajao među "manje" kaptole, i po broju kanoničkih mjesta i po malom posjedu. Zakladnom poveljom o uspostavi Stolnog kaptola bosanskog ili đakovačkog i srijemskog od 11. lipnja 1773. carica Marija Terezija predala je kaptolu u posjed prepozituru sv. Petra u Kaptolu kraj Požege. To je dobro obuhvaćalo osam sela na površini od 6044 jutra i 764 m² šuma, livada i oranica te vlastelinski dvor s gospodarskim zgradama. Godišnji su prihodi bili oko 3500 forinti. Osim toga, đakovački je kaptol dobivao polovicu crkvene desetine s vlastelinstva Erdut, Vukovar, Nuštar i Retfala. Od desetine kaptol je dobivao godišnje 5880 forinti, prema tome svega 9380 forinti. Od te svote nije se moglo ništa kupovati.

¹⁶ Već se tada predlagalo da se Osijek proglasi slobodnim i kraljevskim gradom, no to je ostvareno tek 28. kolovoza 1809.

¹⁷ Vidi bilješku br. 14.

¹⁸ Biskup Matej Franjo Krtica ostavio je za sjemenište 20000 forinti.

5. Vrtovi potrebni i za biskupa i za Kaptol i Sjemenište, a uz njih treba sagraditi posjed

Peto. Potrebu tih vrtova i podizanje posjeda i za biskupa i za Sjemenište i za kanonike dovoljno potvrđuje to što su sve zgrade u Tvrđi pretijesne, pa i sami građani, da bi ili svoja drva ili sijeno ili nešto slično tome spremili na vrijeme, imaju posjede s vrtovima dosta daleko izvan Tvrde.

Dolje potpisani ponizno moli da se ti vrtovi s posjedom u kraljevskoj diplomi koju će podijeliti gradu oslobode podavanja. Ako se pak spomenute zgrade i kuće potrebne za Biskupa, Kaptol i Sjemenište zbog bilo kojeg razloga i bez isplaćene svote ne bi mogle ustupiti, biskupska stolica sa Stolnim kaptolom morala bi ostati u Đakovu.

A čemu pitanje treba li se biskupsko sjedište iz Đakova premjestiti u Osijek? Sudbina gradnje Sjemeništa ovisi i o samoj biskupiji; osim toga što hitniju izgradnju Sjemeništa za mladi kler traži i silna potreba da se poveća broj dušobrižničkog klera. I da bi se Njegovo Veličanstvo svojom očinskom skrbi milostivo pobrinulo, dolje potpisani najponiznije moli previšnju odluku o toj stvari, kako bi se na temelju te odluke Sjemenište moglo sagraditi na bilo kojemu mjestu prije studenoga ove godine.¹⁹

Ako se pak biskupska stolica ne bi mogla premjestiti u Osijek, dolje potpisani ponizno moli da se ono prazno kameralno zemljište, zato i slobodno od nadležstva grada, što se nalazi na strani palače koja je nekada pripadala vojnom zapovjedniku, a sada pretvorena u vojarne i dotiče se kuće Lekića, milostivo ustupi za biskupsku kuću.²⁰

Naime, budući da biskup mora češće dolaziti ovamo u Osijek i radi županijskih sjednica i radi biskupijskih poslova, on ovdje za svoj boravak mora imati vlastitu kuću.²¹

U Osijeku 23. srpnja 1806.

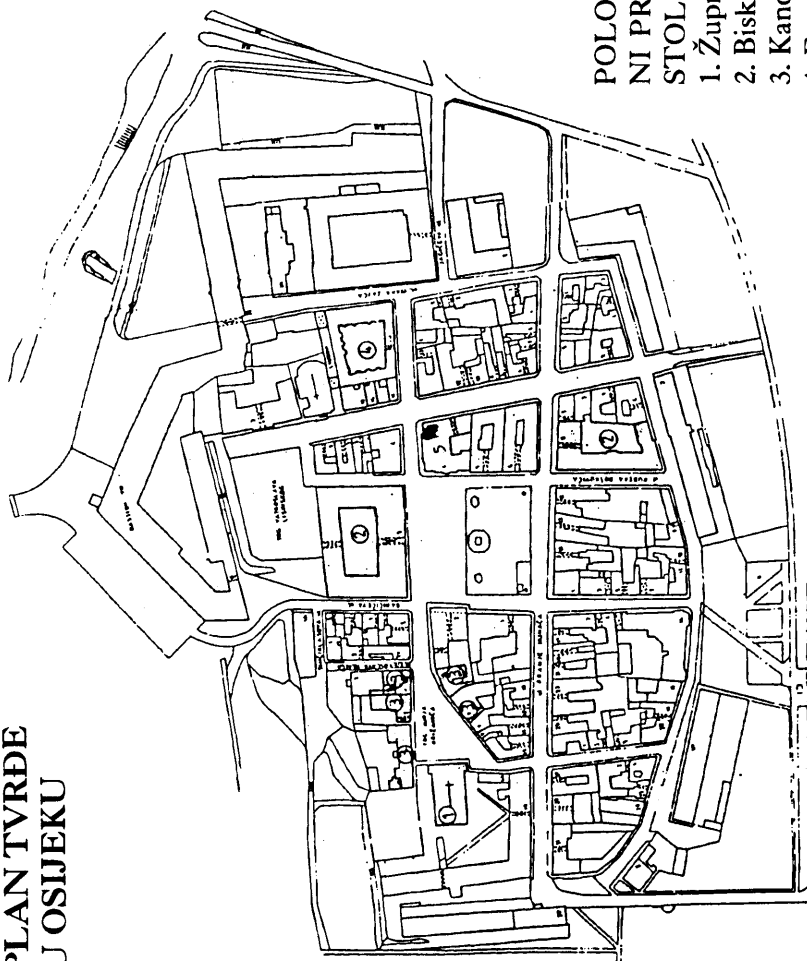
---

¹⁹ Antun Mandić imenovan je i posvećen iste godine za đakovačkog i srijemskog biskupa. On je ostvario samo tu posljednju želju Stolnoga kaptola đakovačkog, tj. iste godine, 6. studenoga, otvorio je Bogoslovno sjemenište u Đakovu, u zgradi franjevačkog samostana.

²⁰ To je zemljište na kojem se danas nalazi Srednja tehnička škola, Trg Presvetog Trojstva 4.

²¹ Nije poznato je li biskup Mandić kupio ili dobio kakvo zemljište i sagradio zgradu u Tvrđi. Zgrada koju je biskup Josip Juraj Strossmayer kupio za dječjačko Sjemenište nalazi se na Trgu Presvetog Trojstva 1 (usp. S. Sršan, nav. dj., str. 125).

PLAN TVRDE
U OSIJEKU

POLOŽAJ OBJEKATA ZA PREDLAGANI PRIJENOS SJEDIŠTA BISKUPSKE STOLICE IZ ĐAKOVA U OSIJEK:

1. Župna crkva sv. Mihaela (za katedralu)
2. Biskupova rezidencija (alternative)
3. Kanoničke kuće
4. Franjevački samostan - stari (zgrada za Bogoslovno sjemenište)
5. Zemljište